

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE ÖĞRETMEN EĞİTİMİ, YEREL EĞİTİM ÖRGÜTÜ ve ÖĞRETMEN İSTİHDAMI(*)

Doç. Dr. Abdullah DEMİRTAŞ(**)

Giriş

Öğretmen eğitimi konusu ilkokuldan üniversiteye kadar örgün eğitim sistemi içinde geleceğin vatandaşları olacak öğrencileri yetiştirme sorumluluğunun esasını teşkil ettiğinden genelde toplumumuzda, özel olarakta eğitim fakültelerimizi çok yakından ilgilendiren bir konudur. Nitekim, ülkemizde öğretmen yetiştirme çok eskiden beri önem verilmiş, raporlar hazırlanmış ve Milli Eğitim Şurâlarının konusu olmuştur. En önemlisi, 1982 yılından beri de öğretmen eğitimi üniversite eğitimi düzeyinde ele alınarak ilk ve ortaöğretim öğretmenliği için en az dört yıllık yüksek öğrenim ön görülmüştür.

Bununla birlikte, her alanda çok hızlı bir değişim içinde olan dünyada, öğretmen eğitimi konusunda kendi imkanlarımızla neler yaptığımız ve başarılarımız kadar yabancı ülkelerin aynı konuda neler yaptıkları da çağın gerisinde kalmamak için gözden kaçırılmayacak kadar önemlidir. Bilim, kültür, teknoloji, ekonomi ve demokrasi alanlarında gelecekteki başarılarımızın temelini bugün eğitime ve öğretmen yetiştirmeye vereceğimiz öneme bağlı olacaktır.

1991-92 Öğretim yılı yaz döneminde izinli olarak bulunduğum Amerika Birleşik Devletlerinin Washington D.C. ve çevresindeki George Washington, Catholic, American ve Maryland Üniversiteleri ziyaret edilerek ilk ve ortaöğretim öğretmenlerinin eğitimleri konusundaki gözlemlerle, Maryland Eyaletinin Montgomery County (ilçesi)'ndeki yerel eğitim sistemi ve öğretmen istihdamı konuları kısa bir zaman süresi içinde bile olsa incelenerek ana hatları ile aşağıda özetlenmiş ve bu gözlemlerin ışığında ülkemizde bu konularda neler yapabileceğimiz hakkında görüşler ileriye sürülmüştür.

(*) 1991-1992 Öğretim Yılı Yaz Döneminde Eğitim Fakültesi Dekanlığının A.B.D.'lerinde bir aylık araştırma izninden faydalanılarak hazırlanan kısa bir inceleme raporudur. Yazar, böyle bir fırsat verildiğinden dolayı Fakültesine müteşekkirdir.

(**) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Ancak unutmamak gerekirkii, genelde ÷lkemizin eğitim sistemi ile A.B.D.'lerinin eğitim sisteminin yapısı, kültür, kalkınma ve ekonomik düzeyleri arasında belirgin farklar vardır. A.B.D.'lerinde eğitim kurumları ve yerel eğitim sistemleri genelde özerklik -ademi merkeziet- sistemine ve ÷lkemizde merkezi bir eğitim sistemine dayanmaktadır. Bu işleyiş farklılıklarına rağmen gene de eğitim sistemlerinin başarısında iyi yetiştirilmiş kaliteli öğretmen eğitimi programlarına büyük rolü olduğuna inanılmaktadır.

Öğretmen Eğitiminde Başlıca Darboğazlar

Öğretmen eğitimi konusunu genelde ele alırken (1) gelecekte öğretmenlik yapacak adayların daha şimdiden en iyisinin nasıl seçileceği, bir başka deyişle, öğretmen olmak isteyen, öğretmenlik programlarına alınacak öğrencilerde aranılacak özellikler, (2) öğretmen eğitimi veren öğretim programlarının mahiyeti ve düzeni, (3) öğretmen eğitimi fakültelerinde kararlaştırılmış programları uygulayacak eğitim fakültesi öğretim üyelerinin kalitesi ve yetişmişlik düzeyi, yani, iyi öğrenci kadar iyi öğretim üyesinin yetiştirilmesinde gözönünde tutulacak ölçütler, (4) eğitim fakültelerinin bina, donanım, ders araç ve gereçleri yönünden ne dereceye kadar desteklenip desteklenmedikleri, (5) öğretmenlik programlarında genel kültür, alan bilgisi ve meslek bilgisi derslerinin programdaki dengeli dağılımı, (6) öğretmen adaylarına tarım, tıp v.b. alanlarda olduğu gibi bizzat eğitim sistemi içinde okullarda yapacakları staj, uygulama ve gözlemlere ayrılabilir zaman süresi ve nihayet (7) genelde toplumun ve kurumların öğretmen eğitimi benimsenme ve destekleme konusundaki politik felsefi ve iradesi konularında mevcut tutum, karar ve uygulamaları oldukça önem kazanmaktadır.

Öğretmen Eğitiminde Genel Kültür Derslerinin Rolü

Örneğin gezilip görülen üniversitelerin çoğunda liseyi bitirip üniversiteye gelen öğrenciler, bizde olduğu gibi bir merkezi sınavla tercihine uygun bir programa yerleştirilmesi yerine, öğrenci üniversiteye kabul edilip ücretini de ödemişse, genelde ilk iki yılda dört yıllık lisans eğitiminin üçte birine eşit miktarda -üçüncü yıldan itibaren seçeceği, örneğin bir öğretmenlik programına girmeden önce- belli bir miktarda kredi almak ve bu dersler de ortanın üstünde başarılı olmak zorunluluğundadırlar. Öğrencilerin daha önceleri üniversitemizde denenmiş temel bilimler programında olduğu gibi öğrencilerin fen, sosyal, güzel sanatlar, anadili ve kompozisyon, matematik v.b. gibi insan ve toplum hayatını ilgilendiren ve ilerde alacağı derslerle başarılı olmasını sağlayacak temel becerileri edinmelerine önem verilir. Bir başka deyişle, öğrencilerin yetenekli olduğu ve ilgi duyduğu gerçek bir programa yerleştirilmesi genelde üçüncü yılda başlar. Bu nedenle eğitim fakülteleri, ilk ve ortaöğretim öğretmenliğine seçilecek adayları belli ölçütlere uygun istenilen özelliklere sahip oldukları takdirde öğretmenlik programlarına alırlar. Ülkemizde olduğu gibi giriş sınavını kazanan öğrenciler doğrudan öğretmen adayı olamazlar.

Branşı ne olursa olsun, genelde ilk iki yılda tüm üniversite öğrencilerine genel kültür dersleri verilmesinin amaçları arasında öğrencilerin daha üniversiteye ayak basmadan belli bir programın dar kalıpları içerisinde bir mesleğe veya kısıtlı bir dünya görüşüne sahip olması yerine onlara okuma, yazma, okuduğunu anlama gibi temel becerilerin kazandırmanın yanı sıra (1) çeşitli alanlarda çağdaş insan düşünce ve tecrübelerine aşina olma, (2) hızla gelişen bir dünyanın olaylarını daha iyi anlama ve (3) gelecekte girecekleri iş ve mesleklerdeki özgürlüklerle sorumluluklar arasındaki dengeyi kavramalarına da yardımcı olmak hedeflenmektedir. Böylelikle öğrenciler genel kültür dersleri sayesinde kendilerini bugünkü ve gelecek dünyaya daha iyi hazırlanmak, değişik kültürleri öğrenmek ve değer yargılarında daha gerçekçi olmaya hazırlanmak fırsatını bulurlar.

Öğretmen Adaylarının Seçiminde Gözetilecek Hususlar

Öğretmen eğitiminde en kritik noktalardan ilkinin öğretmen adaylarının eğitim fakültelerine nasıl seçileceği ve öğrencilerde aranılacak niteliklerin bilinmesinin önemi daha önce belirtildiği gibi belli vasıfları taşıyan öğrencilerin öğretmen eğitimi programlarına kabul edilmesinin daha uygun olacaktır. Örneğin ziyaret edilen üniversitelerde ilk ve ortaöğretim öğretmenliğine ilgi duyan öğrencilerin öğretmenlik programlarına kabul edilebilmeleri için (1) özellikle kompozisyon ve matematik derslerinde başarılı olması (3.00 ortalama), (2) ilk iki yılda en az 45 kredilik genel kültür dersleri almış olması, (3) ilk iki yılda aldığı ders notu ortalamasının en az 2.5 (4.00) üzerinden veya daha yukarı olması, (4) ülke çapında hazırlanan genel bilgi ve beceri testlerinden yeterli puan almış olması, ayrıca (5) öğretim üyeleri tarafından tavsiye edilmesi ve (6) işitme, görme ve dil arızalarının bulunmayarak genel fiziki görünümünün öğretmenliğe uygun olduğu yönünde yapılacak bir mülakat da başarılı olması beklenmektedir.

İstenen bu şartlar daha ilk yıllardan itibaren öğrenciler tarafından bilinir. Her üniversite öğrencisinin daha başlangıçta öğretmen adayı bile olamayacağı ve böylelikle öğretmen adaylarının seçiminin önemli olduğu vurgulanmış olur.

İlköğretim Öğretmenlerinin Eğitimi

İlköğretim öğretmeni olmak isteyen ve programa kabul edilen öğrencilerin programları birbirine benzemeyebilir. Eğer, öğrenci, ilk ve orta öğretmenliği fizik, kimya, biyoloji, math v.b. gibi fen grubu derslerinin öğretmenliğini seçmişse fen öğretiminde lisans (BS), tarih, coğrafya, sanat, sosyoloji v.b. gibi sosyal bilgiler alanında programı bitirmiş sosyal bilgiler öğretiminde lisans (BA) diploması alır.

Alanları ne olursa olsun öğrencilerin meslek derslerinden önce (40) kredilik meslek öncesi (preprofessional) ders alması, özel bir alanda (18) kredilik yoğun 6 ders alması, ayrıca öğretim ilke ve yöntemleri (3 kredilik), eğitim psikolojisi (6 kredilik),

ölçme değerlendirme (3 kredilik), eğitimin temelleri (3 kredilik), bilgisayar eğitimi (3 kredilik), seçtiği asıl öğretmenlik alanının (3 kredilik) özel öğretim metodları dersini, okuma öğretimi (3 kredilik) ve son semester boyunca en az (12 kredilik) uygulama dersi olmak üzere toplam (36 kredilik) meslek dersi alması ve bu derslerde başarılı olması gerekmektedir. Genellikle öğrenciler belli bir branşta asıl (major) ve bir de yan alan (minor) derslerine ilaveten bütün öğrencilerin ortak aldığı dersler ve seçmeli dersler gubu görülmektedir. Burada en önemli noktanın ilk ve ortaokul (1-8) bölümlerini kapsayacak çeşitli temel alt ve yan branşların öğrenciler tarafından seçilerek ilköğretim alanında istihdam edilmesini ve başarılı öğretmenlik yapabilmelerini sağlamaktır.

Ortaöğretim (Lise) Öğretmenlerinin Eğitimi

Aslında ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerinin alacağı kurslar arasında pek fark görülmemektedir. Dört yıllık lisans eğitimi boyunca öğrenciler 45 kredilik genel kültür derslerini ilk iki yıl içinde aldıktan sonra (30) kredilik meslek öncesi ön şart olan öğretmen olacağı konulardaki alan derslerini, (18) kredilik yan dal derslerini ve uygulama ve staj dahil (36) kredilik de meslek (eğitim) derslerini tamamlamak zorundadırlar. Lise düzeyindeki mesleki teknik öğretmenliği dahil bütün öğretmen adayları kendi alan ve yan derslerini sadece eğitim fakültesinden değil başka fakültelerden de alabilirler, yeter ki önceden kararlaştırılan standartlara uyabilsinler.

Son yıllarda ortaöğretim öğretmenliği için öğrencilerin kendi alanlarında üniversiteyi bitirip not ortalaması (3.00 GPA) olursa 5 yılda da eğitim fakültelerinden meslek dersleri alabilirler. Bu dersler doğrudan master programlarında verildiği gibi öğrenciler öğretmen olup işe girdikten sonra da asaletlerinin tasdiki için 5. yıl programına girebilirler. Hem ilköğretim ve hem de ortaöğretim öğretmenlerinin lisans üstü eğitim görebilmeleri için yerel eğitim bölgeleri, eğitim dernekleri ve üniversiteler öğretmen eğitimi programlarını desteklemektedirler. Özetle, lise öğretmenlerinin üniversiteden sonra bir yıl daha meslek eğitimi görmeleri teşvik edilmekte, bazı bölgelerde zorunlu hale getirilmektedir.

Yerel Eğitim Sistemi ve Öğretmen İstihdamı: Montgomery County Örneği.

Bilindiği gibi, A.B.D.'lerinde 6000'den fazla yerel eğitim bölgesi vardır. 51 eyaletin herbirinde nüfus ve yerleşim durumuna göre 10-15 yerel eğitim bölgesi - bizdeki illerin ilçe merkezleri gibi- bölgenin (county)'nin eğitim işlerinden sorumludur. Her eğitim bölgesinde eğitim işleri genelde eyalet ve federal hükümetin kanun ve genelgeleri doğrultusunda yürütülmekle birlikte eğitim bölgeleri kendi eğitim işleri ve uygulamalarından sorumludur. Böylelikle, merkezi hükümetlerin yükü azaltılmış, üst yönetimler sadece rehberlik yapma ve standartları sağlama yönünde işlemektedirler. Bu yönü ile de okul programları, öğretmen ücret ve istihdamları bölgeler arasında farklılık gösterir.

Tipik bir yerel eğitim sistemi olarak Maryland Eyaletinin Montgomery Eğitim Bölgesi Eğitim Kurulu (Board of Education) ve bazı ilk ve orta dereceli okullar ziyaret edilerek ilgililerle görüşülmüştür.

County'de 122 ilkokul, 26 ortaokul, 20 lise ve 8 özel eğitim ve meslek merkezi olmak üzere 177 okul ve bu öğretim yılında toplam 112.000 öğrenci mevcuttur. Maryland Eyaletinin toplam öğrencisinin üçte biri, % 33.2'si bu bölgede bulunmaktadır. 1997 yılında öğrenci sayısının 121.000'e çıkacağı hesap edilmektedir. Öğrenciler değişik kültür ve ırklardan oluşmaktadır. Zenciler (%17.6), İspanyollar (%9.5), Asya ve Adalılar (%12.1), çoğunlukta beyazlar (%60) teşkil etmektedir. Öğrencilerin % 14'ü (15.500 öğrenci) uluslararası öğrencilerdir. 25 ülkeden 97 ayrı dilde konuşan 15.557 öğrenci County okullarında İngilizce öğretim yapmaktadır. Genel olarak, 10.000 okul öncesi, 48.000 ilkokul, 30.000 ortaokul, 29.000 lise ve 5.000 özel eğitim öğrencisi vardır. 15.000'ini öğretmen ve yönetici, 5.000 diğer personel olmak üzere yaklaşık 20.000 personel eğitim sisteminde istihdam edilmiştir.

Üniversiteye giriş testi (SAT) alan lise öğrencilerinin % 93.3 başarılı olup lise mezunlarının % 88.8'i bir yükseköğretim kurumuna devam etmektedir. Okul mezunları birçok alanlarda ödül almış ve başarılı olmuşlardır

Hemen hemen eğitimin masraflarını yerel bölge hükümeti, halktan topladıkları vergilerle, özellikle emlak vergisinden alınan vergilerle karşılamakta, ayrıca, eyalet ve federal bütçeden de yardım görmektedir. Örneğin bu yıl \$ 20.6 milyon yardım alınmış ve ilaveten Eğitimi Geliştirme Şirketi de okulların birçok projelerine yardım sağlamıştır. Tüm öğrencilerin kitap ve kırtasiye, taşıt ve beslenme masrafları eğitim bütçelerinden ödenir. Örneğin, bir öğretim yılında 10.000'den fazla öğrenci 10 milyon mil kadar taşınmış ve 6.817.399 sıcak öğle yemeği verilmiştir. Öğretim tam gündür. Öğretim zorunluluğu anaokulundan lise son sınıfa kadar sürer. Öğretim programlarını yapma, test hazırlama ve öğretim materyalleri geliştirme için Bölge Eğitim Merkezinde birimler kurulmuştur.

Öğretmen istihdamı için öğretmen açığı ilan edilir ve aranan şartlara uygun öğretmenler istihdam edildikten sonra (1-3 yılları arasında) kontrat imzalanır. County'nin öğretmeni işe alma ve işten çıkarma yetkisi vardır.

Asıl önemli olan nokta, Montgomery County'de (ilçesinde) eğitim politikalarını geliştiren bir Eğitim Kurulu (Board of Education) bulunur. Bizdeki Talim Terbiye Kurulu gibi sayıları yaklaşık 8-10 civarında kurul üyeleri halk arasından seçimle gelen kimselerden oluşur. Bu kurul tarafından seçilen bir Eğitim Müdürü (Superintendent) kurulun verdiği kararları uygulamak sorumluluğunu taşır. Kurulun görevi, okul bölgesindeki her çocuğun yetenekleri düzeyinde başarılı olmasını ve eğitim hedeflerine ulaşmasını sağlamaktır.

Özetle, belli ilkeler ışığında ülkenin genel amaç ve kanunlarına uygun olarak her yerel bölge kendi eğitim işlerini düzenlemek, geliştirmek ve finans kaynaklarını bula-

rak kendi yağı ile kavrulmak zorundadır. Eğitim işi genelde bölge halkına bırakılmıştır. Yerel bölge idaresi, eğer karar verirse, halk okullarının işletmesini bir özel şirkete bile devredebilir. Koyu ve sıkı bir merkezi sistemden herşeyi bekleme yerine demokratik yollarla her yerel yönetim kendi eğitim sorumluluğunu kendisi yüklenir.

Ülkemizde Öğretmen Eğitimi ve İstihdam Konusunda Neler Yapılabilir?

Elbetteki her ülkenin kendi eğitim kültürü, politik yapısı, geleneği ve ekonomik olanakları farklıdır ve eğitim sistemlerini de kendi geleneklerine göre kurarlar. Bununla birlikte, ülkeler arasında kültürel tecrübe etkileşimi ve paylaşımları da önemlidir. Çağa ayak uydurmak ve çağın gerisinde kalmamak için kendi ülkemizin eğitim sorunlarını başkalarının iyi yöntemlerinden faydalanarak çözmek de mümkündür.

Yukarıda verilen gözlemlerin ışığı altında ülkemizin öğretmen eğitimi, eğitim sistemi ve sorunlarını hiç vakit geçirmeden kökten bir değişme ve geliştirme çabası içinde çözüme ve aksiyona geçme cesaretini göstermek gerekir.

Yazara göre bu değişmeleri özet olarak şöyle sıralamak mümkündür:

(1) Öğretmen eğitiminden sorumlu eğitim fakültelerinin eğitim programları ve yapısını yeniden gözden geçirerek, halen lisans düzeyinde verilen rehberlik, ölçme-değerlendirme ve okul yönetimini programları tamamen kaldırılmalı, eğitimde uzmanlık programları mezuniyet sonrası eğitimine kaydırılmalıdır.

(2) Eğitim Bilimleri Bölümü lisans seviyesinde öğretmenlik, master ve doktora seviyesinde de uzmanlık programlarına hizmet vermelidir.

(3) İlk ve ortaöğretim öğretmen adayları genel kültür derslerini bitirince (2.5) not ortalaması olan öğrenciler arasından mülakat ve yetenek testleri verilerek öğretmen adaylığına seçilmelidir.

(4) Bugün istenen 19-21 kredilik eğitim sertifikası kredisini bir dönemlik uygulama dahil 36 krediye çıkarmalıdır.

(5) Her eğitim fakültesinin bünyesinde anaokulundan liseye kadar öğretim veren bir deneme okulu olmalıdır.

(6) Özellikle ortaöğretimde, lise ve dengi okullarda öğretmenlik yapacak adayların öğretmenlik alanına göre alacağı meslek derslerini mezun olduktan sonra 5. yılda görmeli ve bu öğrencilere uzman öğretmenlik sertifikası verilmelidir.

(7) İlköğretimin zorunlu oluşundan dolayı ilköğretim öğretmenliği programlarında ülke çapında birlik sağlanmalıdır.

(8) Öğretmen yetiştirdiğimiz milli eğitim sisteminde de temel değişikliklere gidilmelidir. Bu maksatla, milli eğitimin bütünlüğü ve felsefi bozulmadan merkezi sistemin görevleri illerin Milli Eğitim Müdürlüklerinin sorumluluğuna, yerel yönetime

kaydırmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığının yapısı yeniden düzenlenerek Bakanlıkta mevcut personelin ve birimlerin yarısından vazgeçilmelidir. Öğretmen tayinlerini Bakanlık değil, iller (yerel yönetimler) yapmalıdır. Her yerel yönetim kendisinin finansman kaynaklarını oluşturarak milli eğitim bütçesini kendisi hazırlamalıdır. Yoksa, bu gidişle ülkemizin eğitimin masraflarını milli bütçe hiçbir zaman kaldıramayacaktır.

(9) Eğitim fakülteleri hiç şüphesiz paralı olmalıdır. Alınacak öğretim harçları ile de eğitim fakültelerinin dersane, araç ve gereç, v.b. masrafları en iyi şekilde karşılanmalıdır. Ve nihayet (10) Öğretmenlerin öğretmeni olacak öğretim üyelerinin seçilip yetiştirilmesinde masraftan kaçınmamalıdır. Zira irfan ordusunun kurmayları, geleceği şekillendirecekler eğitim fakültelerinin yöneticileri ve öğretim üyeleridir.

Ashında yukarıda sıralanan görüşler eğitim sorunlarımızı çözüm için pek yeni değildir. Osmanlı tarihinde ve hem de Cumhuriyet Döneminde öğretmen eğitimi, istihdam ve yerel yönetimle bölge halkının eğitim masraf ve işleyişine katılmaları konusunda başarılı örnekler bulunmaktadır. Yeter ki, geçmiş deneyimlerimizden faydalanmayı bilelim. Nitekim, devlet yönetiminin yeniden yapılandırılarak valiliklere yetkiler verilip il genel ve ilçe meclislerinin kurularak yerel yönetimlerini güçlendirmesi konusu bugünkü hükümet gündemimizin en önemli konusu olduğu gözlenmektedir. Ancak yeni yapı ve kararlara gidilirken, milli eğitim hizmetlerimizin nasıl olacağı, yerel eğitim kurullarının teşkili ve vatandaşların eğitim hizmetlerine katılmalarının yolları yeni yerel yönetim kanunlarının çıkarılması sırasında doğru ve açık bir şekilde gözönünde tutulmalıdır.

Kısacası, eğitimimizle ilgili problemleri iyi teşhis edip tanımlayarak ve gerekli çözüm yollarını bulmak görüldüğü kadar güç değildir. Yeter ki, milli irademizi cesaretle kullanıp vakit geçirmeden ülkemizdeki insan gücü potansiyelini ve mali imkânlarını iyi kullanarak başarıya ulaştırılabileceğine inanmış olalım.

KAYNAKLAR

- Akyol, Avni. Amerikan Eğitim Sistemi Üzerine Bir İnceleme, Ankara, 1991.
- American University. Undergraduate Catalog, 1992-93, 115-119.
- Montgomery County Public Schools. A Policy Statement on the Framework and Structure of Early Childhood, Elementary Education (June 27, 1988).
- . A Commitment to Quality, Fall 1992.
- University of Maryland. University Undergraduate Catalog, 1992-93, 42-168.
- . Questions and Answers About Teacher Education Programs, College of Education, (Fall, 1992).
- . College of Education Admission Criteria, (Office of Student Services, College of Education), 1992-93.